
Koningin Wilhelmina, die kort daarvoor nog had laten weten dat het haar 'aangenaam zou zijn' wanneer paus Pius x de Utrechtse aartsbisschop kardinaal zou creëren, was, meer nog dan haar Duitse collega Keizer Willem II, hoogst onaangenaam getroffen door deze aanval op protestantse vorsten, in casu op haar voorvader Willem van Oranje. De gekwetste Koningin zag het als een aanval op 'haar protestantse natie' en op haar persoon en familie. Zij eiste genoegdoening, evenwel op een manier die de ministers onverstandig en ongepast vonden.

Om de 'confessionele vrede' te bewaren en, gezien de koppige koningin, een constitutionele crisis te voorkomen, oefenden de katholieke minister Kolkman⁴⁸ en Van Swinderen als Minister van Buitenlandse Zaken zware druk uit op de tijdelijke pauselijke zaakgelastigde Domenico Gualtieri. Zij trachtten hem ervan te overtuigen dat de paus een grotere knieval voor de Nederlandse koningin moest maken dan voor de Duitse keizer, om op die manier te voorkomen dat er een grote antikatholieke beweging op gang zou komen die zelfs tot een godsdienst- of burgeroorlog zou kunnen leiden.⁴⁹ De paus en diens staatssecretaris kardinaal Merry del Val gingen akkoord met een mondelinge verklaring van Gualtieri aan de koningin, maar die verklaring was toch niet zo vergaand als de koningin en de ministers eigenlijk wensten.

Dat bracht de pauselijke zaakgelastigde in de verleiding de zaak op eigen houtje op te lossen, door aan de ministers een verklaring af te geven waarin hij het deed voorkomen alsof de paus wél de gevraagde knieval maakte. De ministers en de Koningin waren daarmee tevreden en een mogelijke crisis werd afgewend. Wat Gualtieri evenwel niet kon vermoeden, was dat de ministers deze aangezette pauselijke verklaring vervolgens in de *Nederlandsche Staatscourant* publiceerden, waardoor de paus weet kreeg van de diplomatieke ontrouw van zijn gezant. De Curie liet het er niet bij zitten en publiceerde de oorspronkelijke verklaring die Gualtieri had moeten afleggen, in de *Osservatore Romano*.⁵⁰

Zo lag het conflict dus openlijk op straat. Gualtieri kreeg van zijn ontstemde werkgever te horen dat het Vaticaan zou overgaan tot een strafoverplaatsing. De gezant probeerde zijn huid te redden door enkele dagen later, op 13 juli 1910, een bezoek te brengen aan aartsbisschop Henricus van de Wetering. In het verslag dat hij van dit gesprek deed aan Merry del Val, trachtte hij de schuld op de Nederlandse koningin en het kabinet af te schuiven, wat gedeeltelijk terecht was. Van de Wetering stelde op 24 juli aan Merry del Val voor om af te zien van de strafoverplaatsing omdat Gualtieri geen schuld had aan de publicatie en omdat deze publicatie juist de rust in de Nederlandse openbare orde had hersteld. Een strafoverplaatsing zou opnieuw tot onrust kunnen leiden. Om dat te

⁴⁸ M.J.C.M. Kolkman (1853-1924), Minister van Financiën in het kabinet Heemskerk (1908-1913).

⁴⁹ De Valk, *Roomser dan de paus?*, 222.

⁵⁰ Ibidem, 225-232.